

Ove Gjedde - Admiral, 1594-1660

Ove Gjedde, 17/12 1594 - 19/12 1660. Han blev født i Skåne på Tommerup nær Kristianstad og døde i København, Roskilde Domkirke. Den 1/9 1622 blev han på Kronborg gift med Knud Urne til Aasmarks datter, Dorthe Knudsdatter Urne, 19/7 1600 og † 1/9 1622 på Kronborg. De fik datteren Dorte Gjedde 23/3 1625, sønnen Brorstrup Gjedde (opkaldt efter farfaren), der blev direktør ved sølvminen, samt sønnen Frederik EilerGjedde, 1641-1717.

Uddannelse

Gjedde gik først i Sorø Adelige Skole og studerede ved flere universiteter i Tyskland i perioden 1612-1614. Han vendte hjem i 1616 og fik stilling i Danske Kancelli, men allerede i 1618 fik han ny kommando.

Ekspeditionen til Indien

Ostindisk Kompagni

Det Ostindiske Kompagni var oprettet i 1616 med en aktiekapital på 188.000 rigsdaler, og af denne sum indskød kongen selv de 16.700. Lovgrundlaget var et åbent brev af 16/3 1616. En del af incitamentet til at begynde at handle på Østen kom fra hollændere som var kommet til Danmark med fortællinger om mulighederne for gevinst: i 1615 Jan de Willem og Hermann Rosenkrantz, og i 1617 var det Marchelis Boshouwer = Marchelis Michielsz Boschouwer, der kaldte sig selv prins af Migomme = Negombo, geheimeråd til den ceylonesiske kejser, Senarat Adassin. Det viste sig senere, at Boshouwer havde pyntet vældigt på sin indflydelse, men da han døde, før det blev klart, kom han aldrig til at stå til regnskab for sine overdrivelser.

For at få gang i Kompagniets handel blev Ove Gjedde i 1618, da han var 24 år og uden særlig søerfaring, af kong Christian IV sendt af sted på en ekspedition til Indien. Formålet var at oprette handelsforbindelse med Indien og få etableret en dansk koloni på stedet.

Ekspeditionens afvikling

Gjeddes flagskib var ELEPHANTEN på 500 tons, og derudover bestod flåden af orlogsskibet, fløjten, DAVID på 400 tons, hvor Boshouwer var om bord, og to koffardiskibe, CHRISTIAN og KIØBENHAVN = KIØBENHAFN på hhv. 16 og 27 kanoner. Begge orlogsskibe var tidligere priser taget fra svenskerne under Kalmarkrigen. ELEPHANTENS oprindelige navn var MALKEPIGEN, men det blev udskiftet med det noget mere imponerende navn. DAVIDs oprindelige navn havde været LYBSKE DAVID, og her slettede man fornavnet. Den 25. oktober 1618 fik Peder Nielsen søpas for ELEPHANTEN og Niels Rosenkrans som kaptajn for DAVID. [8058 p.119]

Tilsammen kunne skibene laste omkring 1.000 tons. På udturen var lastrummene dog ikke fyldte, idet man efter Boshouwvers forklaringer ville få 85.000 rigsdaler fra kejseren på Ceylon for det ene skib og dets udrustning, nemlig DAVID, så man medbragte kun billigt handelsgoods og brændevin. Resten af returladningen kunne man købe for kejserens penge.

Som fortrop blev jagten ØRESUND sendt af sted fra Kronborg 16. august 1618. Dens fører var Roland Crappé, der af egne midler havde indskudt 7.185 rigsdaler i Kompagniet [H&S Årbog 1988 p.87]. Han skulle forberede kejseren på hovedstyrkens fremkomst. Selve hovedstyrkens afgang blev først i november 1618.

Rejsen ud til Indien blev meget besværlig, og man nåede først i 1620 frem til Ceylon. Først og fremmest havde man slet ikke styr på skørbugen, der kraftigt decimerede besætningen allerede inden flåden nåede Kap Det Gode Håb; 100 døde mænd var da kastet overbord, for så vidt oplysningen i Fra Sejl til Diesel, mens det i Fjernt fra Danmark står endnu værre til, for i den kilde har de lempet 200 mand over siden, mens der er 240 døde i Vore gamle Tropekolonier side 53. Efter ankomsten til Sydafrika i juli 1619 - efter syv måneders sejlads - blev de overlevende sat i land for vitaminfodring.

Sejladens gennemførelse var heller ikke let. Der eksisterede ingen gode kort. Selv om hollændere spanier og portugisere havde opmålt, hvor de var kommet frem under deres opdagelsesrejser, så havde de ikke offentliggjort noget af navigatorisk betydning. Kompassernes misvisningsforandring var ukendt for navigatørerne, og observationerne skulle foretages med jakobsstaven eller daviskvadranten,

og længden kunne de ikke fastslå, da kronometre ikke var opfundet og beregninger ved hjælp af månen ikke var hvermands kost.

Flåden ankom den 16. maj 1620 til Ceylons østkyst ved Batticaloa på ca. 7° 40' N bredde. Fyrsten Senarat Adassin var vanskelig at forhandle med, men det lykkedes at få overladt en station på Trinkonomalé, der ligger omkring en grad nordligere end Batticaloa. Aftalen blev underskrevet 22. august 1620.

Fra Ceylon fortsattes rejsen den 7/9 til Indiens østkyst. Herfra havde Roland Crappé, der var ankommet til Ceylon i december 1619, men i mellemtiden ved nogle kampe mod portugiserne havde mistet sit skib, meddelt Gjedde, at der var mulighed for en aftale med fyrsten i Tanjore.

Tanjore var et len under kongeriget Vijayanagar, der dækkede den sydlige del af den Indiske Halvø. Tanjorenayken havde gjort oprør og var interesseret i støtte fra mulige koloniriger til at sikre sin fortsatte eksistens. Der blev den 19/11 sluttet aftale med fyrsten, nayk Ragnato, om, at danskerne kunne oprette fort og handelsstation i Tarangambadi ved et floddelta; stedet kom på dansk til at hedde Trankebar. Gjedde ankom til Trankebar den 11. oktober 1620 og gik den 7. december i gang med at bygge fortet Dansborg. Crappé blev i kolonien og beholdt til sit brug skibene KIØBENHAVN og PATIENTIA, der var en prise taget fra franske kapere ved Cap Verderne på udturen. Ved samme lejlighed havde man erobret skibet JAGEREN. Søroverne fra de kaprede skibe havde man fordelt mellem de øvrige skibe i flåden, der altid manglende ny tilgang af levende sømænd.

Da rejsens formål således var delvis lykkedes, begyndte han hjemturen den 1/7 1621. Forinden var Henrik Hess blev kommandant over Dansborg. På Ceylon måtte Gjedde konstatere, at CHRISTIAN var sunket med alt udstyr, og der var ingen mulighed for at bjærge skibet. DAVID var i mellemtiden uden ordre selv begyndt hjemrejsen. Gjedde fortsatte derfor rejsen hjem med ELEPHANTEN, og ekspeditionens rester nåede til Norge i februar 1622. De anløb Kobbervigen på Karmø, hvorfra Gjedde selv rejste over land til København, hvortil han ankom den 4. marts 1622. Han var efterfølgende skuffet over manglen på anerkendelse fra Ostindisk Kompagnis side.

Efter hjemkomsten

Efter ekspeditionen blev Gjedde udnævnt til lensmand i Brunla og Numedalen i Norge, og han blev inspektør ved Kongsberg Sølvmine i Norge og forestod opbygningen af minedriften. Han var sammen med kongen og statholder Jens Juel parthaver i foretagendet med hver en fjerdedel og havde også ved siden af interesser i jernværker i Norge. Gjedde byttede senere sit len ud med Tønsberg i 1637 og med Bratsberg Len i 1640. Han var også chef for det norske galejkorps og fra 1641 var han chef for Akerhusregimentet.

Krigsperioden

Under krigen 1643-1645 brugte kongen ham som flådeofficer, fra 1/1 1644 med rang af admiral. Gjedde førte fra marts 1644 orlogsskibet NORSKE LØVE med 70 mand og sammen med resten af kystdefensionsflåden sejlede de i årets løb rundt i Skagerak og Kattegat og blokerede flere gange Göteborg. Senere på året skiftede Gjedde flagskibet ud med PHØNIX og senere igen med DEN GRAA ULV [H&S Årbog 1948 p.119].

Fra marts 1645 blev Gjedde rigsadmiral og rigsråd. De sidstnævnte udnævnelser menes at være sket på anbefaling af den norske statholder, Hannibal Sehested.

Som rigsadmiral ledede han i maj 1645 et togt mod Göteborg, der skulle blokeres. De stod Sundet ud den 16/5, og løb straks ind i en voldsom storm. Rigsadmiralen var på rejsen om bord på SANCTE SOPHIA, der ved ankomsten til skærgården ved Vinga ankrede for tre ankre, men drev for dem og gik på grund og forliste med al udrustning og alle kanonerne. Tre dage efter var flåden tilbage i København. Denne hændelse gjorde kong Christian olm, men der kom aldrig nogen afslutning på sagen, hvor kongen havde krævet Gjedde for tabet på 70.000 rigsdaler. Gjedde kom dog ikke til søs igen det år - rigsadmiralen blev sat til at afregne aftakkende søofficerer og andet bogholderiarbejde. Måske var det på grund af sit brækkede ben, han havde fået under forliset.

Under og efter krigen førte han en noget urolig tilværelse med skiftende len og godser, bl.a. Jungshoved på Sjælland og Herrevadskloster i Skåne, men hans helbred var ikke længere stærkt, og i 1648 blev han alvorligt syg og måtte afgang

som flådechef. I stedet blev han udnævnt til lensmand i Hälsingborg. Denne post blev dog af kort varighed, for Skåne blev annekteret af Sverige ved freden i 1658, og da Gjedde ikke flyttede til Vestdanmark, men blev boende, så blev han senere på året sat i fængsel i Hälsingborg Slot og derefter i Malmö, og først i 1660 blev han udvekslet med svenske borgere i dansk fangenskab, og i slutningen af året døde Ove Gjedde to dage efter sin 66-års fødselsdag.

Trankebar var dansk til den første Galatheaekspedition ankom i 1845, hvor Dannebrog blev strøget, og kolonien overgik til englænderne gennem East India Company.